

ไทแดงหรือไทแดงที่เมืองกว่า อำเภอกอนกวาง จังหวัดเหง่ฮัน ประเทศเวียดนาม

ไทแดง

การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์กลุ่ม

รองศาสตราจารย์สุเมิตร ปิติพัฒน์*

*คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ไทแดง (Red Tai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พูดภาษาตระกูลไท สาขาตะวันตกเฉียงใต้ ที่อาศัยอยู่ในเวียดนามเหนือ บริเวณจังหวัดแทงหัว (Thanh Hoa) และเหงอัน (Nghe An) ส่วนพวกไทดำและไทขาวส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตสิบสองจุไทเดิม ซึ่งอยู่ติดต่อกันไปทางทิศเหนือในเขตจังหวัดซินเลา (Son La) ไลโจว (Lai Chou) และเยียนไบ (Yen Bai) ไทแดงอีกพวกหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ใน แขวงหัวพัน (Houa Phan) (เดิมเรียกว่าหัวพันห้าทั้งหก) ประเทศลาว อันเป็นชายแดนติดต่อกับประเทศเวียดนาม ภูมิประเทศแถบนี้มีเทือกเขา

สลับซับซ้อน เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายเล็ก ๆ หลายสายไหลไปรวมกันเป็นแม่น้ำมำ แม่น้ำก่า และแม่น้ำจู่ ซึ่งไหลลงสู่ทะเลที่อ่าวตังเกี๋ยด้านทิศตะวันออกของเวียดนาม ที่ราบผืนเล็ก ๆ ระหว่างหุบเขามักเป็นที่อยู่ของคนไทและคนเมือง (Muong) ส่วนกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรเผ่าต่าง ๆ มักอาศัยอยู่บนเนินเขา

คนเมืองนั้นพูดภาษาตระกูลเวียดนาม-เมือง (Viet-Muong) สร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกับคนไท ลักษณะบ้านเรือนและการแต่งกายของคนเมืองกับไทแดงนั้นคล้ายคลึงกันมาก ถ้าดูเพียงผิวเผินก็จะแยกออกจาก

กันลำบาก ถ้าไปถามพวกเขาว่าเป็นคนเมืองหรือไท พวกเขา ก็จะบอกได้อย่างชัดเจนว่าเป็นคนเมืองหรือคนไท เพราะสำนึกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มีขอบเขตที่ชัดเจนระหว่างความเป็นคนไทกับความเป็นคนเมือง (Muong) แต่ถ้าเราไปถามคนไทแดงบางกลุ่มในเวียดนาม พวกเขา มักบอกว่าเป็น "ไทขาว" หรือ "ไทดำ" ฉะนั้นไทแดงในเวียดนามจึงประสงค์ที่จะปกปิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แท้จริงของตน และอยากให้คนภายนอกคิดว่าตนเองเป็นพวกไทขาวหรือไทดำ การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (identity) ของไทแดงในเวียดนาม เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ เพราะไม่ปรากฏว่ามีกลุ่มไทดำหรือไทขาวประสงค์ที่จะเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปเป็นกลุ่มไทอื่น ๆ เลย

ไทแดงในประเทศลาวนั้นเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแขวงหัวพันเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 พวกจีนฮ่อเข้ามาก่อความวุ่นวายปล้นสะดมหัวเมืองต่าง ๆ ในเวียดนามเหนือและลาว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงส่งกองทัพไปปราบปรามฮ่อ ที่ชายแดนพระราชอาณาจักรสยาม (ขณะนั้นลาวยังเป็นประเทศราชของสยาม) เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี แม่ทัพไทยได้บรรยายสถานการณ์ชายแดนและลักษณะไทแดงเมื่อประมาณพ.ศ.2430 (ค.ศ.1887) ว่า

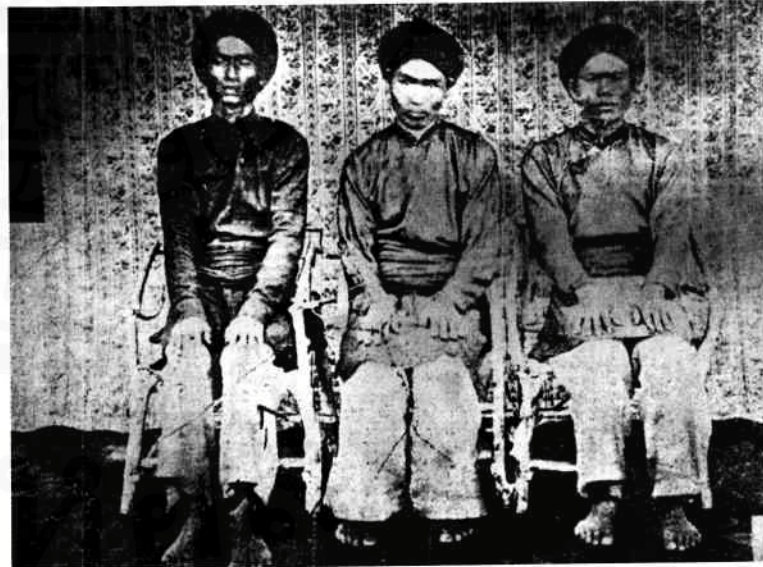
คนเมือง (เวียดนาม) ที่ถูกเอิบ นิยมสวมเสื้อผ้าคล้ายไทแดง และยังใส่เสื้อสีแดงในพิธีกรรมที่ไทแดงเลิกใช้ไปก่อนหน้านี้แล้ว

นอกจากพระราชอาณาเขตต์ (สยาม) นั้นมีพวกจีนฮ่อ พวกม้อย หรือผู้ไทยแดง ซึ่งตั้งอยู่ในระหว่างญวนและลาว มีอยู่หลายเขตต์หลายตำบล กองทัพฝรั่งเศสก็ยังหายกมาปราบปรามถึงไม่ เมืองเหล่านี้เป็นเมืองกันพระราชอาณาเขตต์อยู่ส่วนหนึ่ง จึงจะถึงดินแดนญวน เพราะแนวพระราชอาณาเขตต์หาติดต่อกับอาณาเขตต์ของญวนแท้ไม่ ยังเป็นแขวงของพวกม้อย พวกผู้ไทยแดงอยู่ คนพวกนี้มีอยู่ในพระราชอาณาเขตต์สยามเป็นอันมาก อยู่สืบมาในเขตต์ติดต่อแดนแขวงบ้านเมืองลาวนี้ช้านาน ทั้งบ้านเรือนที่คนจำพวกนี้อยู่อาศัยหรือก็เป็นป่าเป็นเขาทั้งสิ้น คนพวกนี้ใช้ภาษาเป็นอีกภาษาหนึ่งคือ พูตคริ่งญวนคริ่งลาว ผู้ที่เป็นลาวหรือญวนก็ฟังเข้าใจได้ทั้งสองภาษา แต่พื้นภาษาเดิมของพวกนี้นั้นก็พูตลาว และใช้เครื่องแต่งตัวแดงทั้งตัว จึงได้เรียกว่าผู้ไทยแดง¹

ไทแดง หรือ “ผู้ไทยแดง” จึงเป็นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบอาศัยอยู่ในเขตชายแดนที่ยังไม่ได้แบ่งกันอย่างชัดเจนระหว่างสองอาณาจักร พวกไทยแดงนิยมแต่งกายด้วยสีแดงแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น จึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม อันเป็นที่มาของชื่อไทแดงที่ใช้เรียกขานกันทั่วไปในเวลานั้น ภาษาที่พูตได้ทั้งลาว (ไท) และเวียดนาม คนแถบนั้นมักเรียกว่า “ม้อย” (Moi) ซึ่งภาษาเวียดนามหมายถึงคนป่าเถื่อนหรือชนเผ่าที่ยังด้อยความเจริญคนเมือง (Moung) ในเวียดนามก็ถูกเรียก

ว่าม้อยเช่นกัน ไทแดงและเมืองจึงเป็นกลุ่มชนเผ่าที่ได้รับการดูแลจากพวกเวียดนามและลาวในสมัยนั้น เมื่อจีนฮ่อบุกรุกเข้ามาในดินแดนแถบนี้ ผู้ปกครองท้องถิ่นไม่สามารถต่อสู้กับพวกฮ่อได้ พวกไทแดงในแขวงหัวพันห้าทั้งหกและแขวงหัวเดียวถือโอกาสเข้าไปสมคบคิดปล้นหัวเมืองต่าง ๆ กับพวกฮ่อด้วย จึงถือว่าพวกไทแดงก่อการกบฏต่อรัฐ หรือ “เป็นเจือง” ด้วย พอสยามส่งกองทัพไปปราบปรามพวกโจรสลัดที่หัวพันห้าทั้งหกและเชียงขวาง พวกไทแดงก็เกิดความหวาดกลัวจึงเปลี่ยนใจมาขอรับผิดต่อกองทัพและขอสวามิภักดิ์ต่อสยามตามเดิม กองทัพสยามจึงละเว้นไม่ยกทัพไปโจมตีหัวเมืองของกลุ่มไทแดงเหล่านั้น²

ปัจจุบันไทแดงอาศัยอยู่ตามเมืองต่างๆในแขวงหัวพันของลาว เช่น ซ่าเหนือ (Xam Nuao) ซ่าใต้ (Xam Teu) เชียงค้อ (Xieng Kho) พูน (Peun) โสย (Soy) และหัวเมือง (Huoa muang) ไทแดงในลาวยังคงนับถือผีแตกต่างจากลาวที่นับถือพุทธศาสนา ผู้หญิงไทแดงในลาวยังสืบทอดประเพณีการทอผ้าที่มีลวดลายสลับซับซ้อนและ

“ผู้ไทยแดงเมืองโสยในหัวพันห้าทั้งหก”

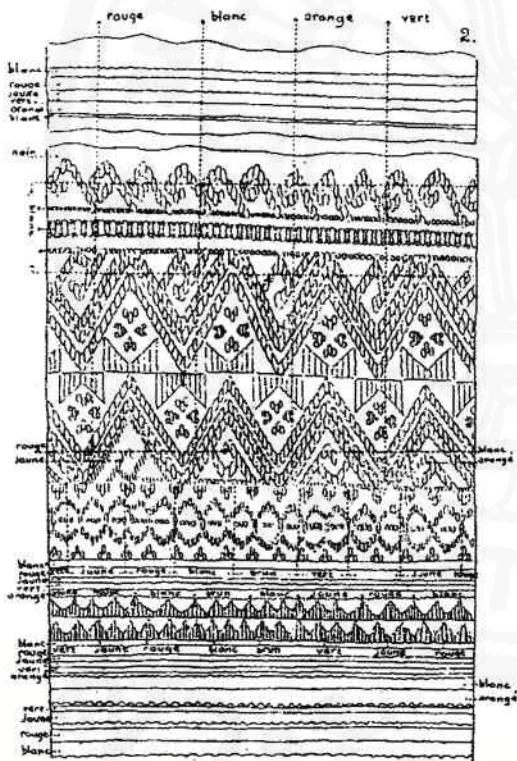
ที่มา: ประวัติการของจอมพลและมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต)

¹ สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ประวัติการของจอมพลและมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต). รวบรวมครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2504. พระนคร: โรงพิมพ์ศรีทรงส์, 2504. หน้า 358.

² เฟ็งอ้าง, หน้า 275, 292, 302 - 305.

สวยงามยิ่งไว้ในพิธีกรรมต่างๆ และมุ่งหมั่นในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นยังทอผ้าไว้ขาย เพราะผู้หญิงลาวยังนิยมใส่ผ้าขึ้นทอด้วยมือกันอยู่มาก ผ้าไทแดงยังเป็นที่ต้องการของนักสะสมผ้าชาวต่างประเทศอีกด้วย การแต่งกายด้วยสีแดงปัจจุบันลดลง แต่ไทแดงก็ยังรักษาประเพณีเดิมในการแต่งกายให้ผู้ตายด้วยเครื่องนุ่งห่มสีแดงทั้งชายและหญิง³

ผู้หญิงไทแดงในอดีตนิยมนุ่งขึ้นมุก (สีน้ำเงินเข้มหรือดำมีลายดอกแก้วเป็นแถวยาวตามแนวนอนตั้งแต่เข้าจนถึงเอว แล้วต่อหัวขึ้นด้วยผ้าสีแดง) บางทีก็ทอวดลายเพิ่มบนดินขึ้นให้มีความสวยงามมาก

ลายผ้าไทแดง

ที่มา: Notes sur les Tay Deng de Lang Chanh (ThanhHoa, Annam)

ขึ้น บางกลุ่มใช้ผ้าทอวดลายต่อที่หัวผ้าขึ้นตอนบนสูงเลยหน้าอกขึ้นไป (เรียกขึ้นหัวบาน) ส่วนตอนล่างเป็นสีดำล้วน ซึ่งมักพบในกลุ่มไทแดงในแขวงหัวและหัวบิ่ง (Hoa Binh) ประเทศเวียดนาม ปัจจุบันผู้หญิงไทแดงก็ยังนิยมใช้ขึ้นมุกอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของกลุ่มอยู่เสมอ ส่วนเสื้อคลุมสีแดงเลิกใช้กันแล้ว

โรแบร์ต (Romain Robert) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสซึ่งได้ศึกษาพวกไทแดงในเมืองลำแจ้ง (Lang Chanh) จังหวัดแทงหัว ประเทศเวียดนาม เมื่อค.ศ.1941 (พ.ศ.2484) เสนอว่า

ชื่อไทแดงถ้าจะใช้ให้เคร่งครัดก็คงหมายถึง กลุ่มคนไทที่อาศัยอยู่ที่เมืองแดง (เวียดนามเรียกชื่อเมืองนี้ว่า เอียนเคื่อง หรือ Yen Khuong) ในเขตจังหวัดแทงหัว แต่ชื่อไทแดงอาจใช้ครอบคลุมถึง กลุ่มคนไทที่มีภาษา เครื่องแต่งกาย และพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน เช่น คนไทในเมืองลำแจ้ง กวนหัว งอคลัค และนานสูง บริเวณที่ไทแดงอาศัยอยู่หนาแน่นคือแถบหุบเขาลุ่มน้ำมาและสาขาในแขวงหัวเวียดนาม ติดต่อเข้าไปในแขวงหัวพันของลาว นอกจากนั้น ไทแดงยังอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำจู่ และสาขาในจังหวัดเหงอัน ซึ่งอยู่ติดกับแขวงหัว เช่น เมืองกุกยใจ เตื่องเอียง กอนกวง และเขตติดต่อกันในจังหวัดหัวบิ่ง⁴

โรแบร์ต ตั้งข้อสังเกตว่าชื่อไทแดงน่าจะเกี่ยวข้องกับลักษณะการแต่งกายของพวกไทแดงที่นิยมใช้สีแดงตกแต่งเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มมาก

³ วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม และคณะ. ผ้าไทแดงแห่งชาเหนือ: ศิลปอันยอดเยี่ยมแห่งการดำทูก ทอไหม เก็บดอกดวงและลวดลาย. รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536. หน้า 35.

⁴ Robert, Romain. Notes sur les Tay Deng de Lang Chanh (Thanh-Hoa, Annam). Hanoi: Imprimerie d'Extrems-Orient, Institut Indochinois Pour l'Etude de Homme.Mamorie 1.1941. p. 8.

จนเป็นเหตุให้ชาวฝรั่งเศสเรียกชนพื้นเมืองพวกนี้ว่า “Tai Rouge” โรเบิร์ต ยังเชื่อว่าไทแดงนี้คงเป็นชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้มาแต่เดิม แต่ก็น่าประหลาดใจที่มักปรากฏว่า เมื่อคนภายนอกไปถามพวกเขาเหล่านี้ว่าเขาเป็นไทแดงหรือไม่ คำตอบมักบอกว่า “ไม่ใช่” และยืนยันว่าพวกเขาเป็นไทขาว

นักวิชาการชาวเวียดนามหลายคน (เช่น Cam Trong และ Le Sy Giao) มักกล่าวว่าในประเทศเวียดนามไม่มีไทแดง มีแต่ไทขาว และไทดำ (ถ้ามีไทแดงก็คงจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มคนไทที่อาศัยอยู่บริเวณเมืองแดงเท่านั้น)

เมื่อปีค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) ข้าพเจ้าเดินทางไปที่เมืองกว๋นหัว (Quan Hoa) จังหวัดแทงหัว ในเวียดนาม (เมืองนี้เดิมเรียกว่าเมืองกายา) มีคนไทแดงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ตอนแรกพวกเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นบอกพวกเราว่า คนไทในบริเวณนี้เป็นพวกไทดำ ต่อมาเมื่อไปศึกษาและเยี่ยมชมหมู่บ้านแล้ว พวกเขาก็ยอมรับว่าเป็นพวกไทแดง โดยให้เหตุผลว่าปัจจุบันพวกเขาไม่ชอบให้เรียกว่าไทแดง

การแต่งกายของพวกไทแดงในแถบนี้ก็คล้ายคลึงกับไทขาวมากกว่าไทดำ เพราะผู้หญิงนิยมใส่เสื้อขาว นุ่งผ้าซิ่นสีดำล้วนไม่มีลวดลาย แต่หัวซิ่นมีแถบผ้าทอลวดลายสวยงามต่อเติมขึ้นไปอีก 2 ชั้น สีแดงและสีดำ เวลาอากาศเย็นจะยกชั้นคลุมส่วนหน้าอก เพื่อเพิ่มความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย เครื่องแต่งกายผู้หญิงแบบนี้มักพบในแถบเมืองมูน (Mai Chau) เมืองสง (Moc Chau) และเมืองของพวกไทแดงในทางหัวที่มักอ้างตนว่าเป็นไทขาว

ความพยายามในการปรับเปลี่ยนชื่อของกลุ่มหรือคุณลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการของไทแดง

ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ของกลุ่มไทแดงในเวียดนาม

ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มักเกิดขึ้นในบริเวณที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งพยายามปรับเปลี่ยนมาใช้ภาษาของกลุ่มหนึ่ง หรือพยายามลอกเลียนแบบเครื่องแต่งกายและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น กรณีพวกกะฉิ่น (Kachin) กับพวกไทใหญ่ (Shan) ในพม่า จากผลงานของ Edmund Leach ในเรื่อง *Political Systems of Highland Burma* (1954) และในกรณีพวกข้าหรือสา ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษามอญ - เขมร กับพวกไทดำจากผลงานของ Georges Condominas ในเรื่อง *From Lawa to Mon, From Saa to Thai* (1990) นอกนั้นพวกลาฮา (Laha) ในจังหวัดเขินลาภักหันมาพูดภาษาไทยดำ จนยากที่จะหาคน

ผู้หญิงไทแดงที่เมืองกว๋นหัว จังหวัดแทงหัวแต่งกายด้วยเสื้อสีขาว (คล้ายไทขาว) แต่ยังคงรักษาผ้าซิ่นหัวบนแบบเดิมของตนไว้

ที่จะพูดภาษาลาฮาตามเดิมได้ในปัจจุบัน ภาษาลาฮาเป็นภาษาเครือญาติเก่าแก่ของภาษาตระกูลไท อยู่ในกลุ่มกะไต (Kadai)

เขตแดนหุบเขาอันสลับซับซ้อนในเวียดนามเหนือ มีคนไทกลุ่มต่างๆตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณนั้น ไทแดงอาศัยอยู่ตอนใต้สุด ดินแดนแถบนี้ยังเป็นถิ่นฐานของคนเมือง (Muong) ที่ใช้ภาษาเวียดนามเก่าด้วย พวกเขาเมืองดำรงชีวิตด้วยการทำไร่-นา ตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนขนาดเล็กตามหุบเขาคลายคลึงกับไทแดง การแต่งกายของสตรีก็คล้ายไทแดงมาก ซึ่งแตกต่างไปจากชาวเวียดนามที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานแถบที่ราบใกล้ทะเล พวกเขาเวียดนามที่อาศัยอยู่บนพื้นราบนิยมการค้าขายและรับเอาแบบแผนวัฒนธรรมจีนตั้งแต่สมัยโบราณ เวียดนามตกเป็นอาณานิคมของจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (206 B.C - 220 A.D) สืบต่อมาเป็นเวลาเกือบหนึ่งพันปี จีนส่งข้าราชการชาวจีน เข้ามาปกครองและจัดตั้งค่ายทหารที่ภาคใต้ของจีนและเวียดนาม เพื่อปราบปรามขบถที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในเวียดนาม และรุกรานอาณาจักรจามปา ของพวกเขาทางตอนกลางและทางตอนใต้ของเวียดนาม พวกเขาแยกไปจากพวกเขาเมือง

การแต่งกายของหญิงชาวไทเมือง บ้านไทยว้า จังหวัดเหงอัน

ถือว่าตนเองได้รับเอาแบบอย่างทางอารยธรรมจีนที่มีความเจริญสูงกว่าพวกเขาเมือง จึงมักเรียกกลุ่มของตนเองว่า “กิง” (Kinh) ซึ่งแปลว่าทอง ส่วนพวกเขาเมืองที่ยังอาศัยอยู่ตามหุบเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มักจะถูกเรียกว่า “โท” (Tho) ซึ่งหมายถึงคนพื้นเมือง หรือหากจะเรียกในเชิงดูหมิ่น ก็จะใช้เรียกพวกเขาเมืองว่า “ม้อย” ซึ่งหมายถึงคนป่าเถื่อน พวกเขาไทแดงและชนเผ่าที่มีอยู่ในทางหัว และบริเวณใกล้เคียงก็มักถูกเรียกว่า “ม้อย” ไปด้วย ที่จังหวัดเหงอันในเวียดนาม มีชาวไทแดงอพยพจากทางหัวเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่แถบนี้ก็มีคนไทยอีกพวกหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว คนไทกลุ่มนี้เรียกว่า “ไทเมือง” เป็นคนพูดภาษาตระกูลไท (ซึ่งแตกต่างจากคนเมืองที่พูดภาษาตระกูล Viet - Muong ที่ได้กล่าวมาแล้ว)

ไทเมืองมีความคุ้นเคยกับระบบการปกครองของเวียดนามและการปกครองบ้านเมืองแบบเก่าของคนไท จึงมักได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง มีอำนาจในการปกครองท้องถิ่น เมื่อไทแดงเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเขตเหงอันจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของพวกเขาไทเมือง ไทแดงในเหงอันมักถูกเรียกว่า “ม่านแดง” คำว่า “ม่าน” หมายถึงคนป่าเถื่อน หรือผู้ด้อยความเจริญ ส่วน “แดง” นั้นคงหมายถึงทางหัว อันเป็นถิ่นฐานเดิมของพวกเขาไทแดง ฉะนั้นภาพลักษณ์ของไทแดงในสายตาของกลุ่มไทเมืองก็คือ พวกเขาคนป่าเถื่อนจากทางหัว เมื่อไทแดงเข้าไปอยู่ในเขตอิทธิพลของพวกเขาไทเมือง จึงต้องไปเป็นไพร่ (ไพร่) ให้กับเจ้านายชาวไทเมืองด้วย เช่น ไปช่วยทำนา ช่วยซ่อมแซมบ้านเรือน รวมทั้งจัดหาวัสดุต่างๆ เช่น ไม้และใบก้อ (สำหรับมุงหลังคา) ไปให้ด้วย ไทเมืองมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ไทข้างตง” คำว่า “ข้างตง” หมายถึง เขตปกครองระหว่างระดับเมืองและอำเภอของเวียดนามในสมัยก่อน

การปกครองแบบเก่าของคนไทในเขตเหงอันเวียดนาม มักจัดองค์กรแบบง่าย ๆ เป็น 2 ระดับ คือ บ้านกับเมือง เมืองจะมีตำแหน่งเจ้าเมืองและจำเมือง เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยและประกอบพิธีกรรมของเมือง

ยามปกติจะไม่มีทหารประจำการ แต่เมื่อมีศึกสงคราม จึงเกณฑ์คนจากบ้านมาเป็นทหาร ส่วนบ้านมีเจ้าบ้าน (หรือหัวบ้าน) และจำบ้าน เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อย และประกอบพิธีกรรมประจำบ้าน

เมื่อราชวงศ์เวียตสถาปนาระบบการปกครองแบบใหม่ขึ้นในเวียดนาม เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 การปกครองของคนไทในเวียดนามจึงปรับเปลี่ยนไปเป็นแบบของเวียดนาม กล่าวคือ มีการจัดลำดับการปกครองที่สลับซับซ้อนและมีระดับชั้นลดหลั่นกันมากขึ้น ดังนี้

ฟู่ หรือเมืองหลวง มีตำแหน่งที่ฟู่ (เจ้าเมืองหลวง) เต่ติก (ตำรวจชายแดน) ทงลาย (ล่าม) บางตา (ตำรวจเมือง) ไต่ยเล (ทหาร) ฮ็อกลี (อาลักษณ์)

อำเภอ มีตำแหน่ง ที่เวียน (นายอำเภอ) ทงลาย (ล่ามประจำอำเภอ) บางตา (ตำรวจประจำอำเภอ)

ตง มีตำแหน่งแจ่วตง ต่วนตง (ผู้บัญชาการทหาร) ฝ่อตง (ผู้ช่วยผู้บัญชาการ) แจ่งคววน (ตำรวจของตง) ฝ่อคววน (ผู้ช่วยตำรวจ)

เมือง มีตำแหน่ง หลีเจื่อง (เจ้าเมือง) องเบี่ยน ตวนสา ฝ่อลี (สามตำแหน่งนี้ดูแลระเบียบและกฎหมายของส่วนกลางคือ เว้) กว๋านเมือง, แกว๋นเมือง, จำเมือง (สามตำแหน่งนี้ดูแลจารีตประเพณีดั้งเดิมของแต่ละเมือง)

บ้าน มีตำแหน่ง ตุ่มบ้าน (เจ้าบ้าน) จำบ้าน (ผู้ประกอบพิธีกรรม) กวานบ้าน (ผู้ช่วยจำบ้าน)

ถึงแม้จะมีการจัดองค์กรการปกครองแบบใหม่ คนเวียดนามก็ยังคงปล่อยให้คนไทยปกครองในพื้นที่ของตนเองดั้งเดิม แต่ต้องส่งส่วยไปให้ราชสำนักที่เว้ ไทเมืองมักได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองเมืองและตงทั้งหลาย จึงได้รับการขนานนามว่า “ไทฮ้างตง” ดังได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ฮ้างตงก็มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ไทเมือง” หรือผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองนั่นเอง เมืองในแถบแห่งนี้และแทบหัวในเวียดนามมักมีขนาดเล็ก (ปัจจุบันเทียบได้กับชุมชนขนาดตำบลของไทยเท่านั้น) เมืองใหญ่มักเรียกกันว่า “เขียง” พวกไทแดงชอบเรียกไทเมือง

ผู้หญิงไทแดงที่แต่งกายตามประเพณีเดิม
ที่เมืองกุกเฮิบ จังหวัดเหงฮัน

อีกชื่อหนึ่งว่า “ไทญ้อ” แต่ “ไทญ้อ” เป็นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทอีกพวกหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตประเทศลาว พวกไทญ้อบางกลุ่มอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในประเทศไทยบริเวณท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น จึงนำศึกษาต่อไปอีกว่าไทญ้อ (หรือไทเมือง) ในเวียดนามเป็นพวกเดียวกับไทญ้อในลาวและไทยหรือไม่? หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร?

เมื่อพิจารณาคความสัมพันธ์ของไทแดงกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างจะเห็นว่า ไทแดงมีอำนาจด้อยกว่าไทเมือง ลาว และเวียดนามมาก ไทแดงเทียบได้กับคนเมือง (Muong) ที่ชาวเวียดนาม เห็นว่าป่าเถื่อนและด้อยความเจริญ (จึงเรียกว่าม้อย) ซึ่งแตกต่าง

จากพวกไทดำและไทขาว ที่มีความเป็นปึกแผ่นมากกว่า และมีอำนาจเหนือดินแดนสิบสองจุไทยอันกว้างขวาง Cam Trong อ้างว่า พวกไทดำและไทขาวเคยครอบครองเมืองถึง 16 เมือง (สิบหกจุไทย) มาก่อน ไทแดงในแห่งอื่นต้องไปเป็นไพร่หรือข้าของไทเมือง สภาคล้ายกับพวกข้าหรือสำ (กลุ่มพูดภาษามอญ-เขมร) หลายกลุ่มที่ต้องไปเป็นข้าของพวกไทดำและไทขาวในแขวงสิบสองจุไทย (รวมทั้งพวกกลาฮาและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ อีกด้วย) พวกไทดำและไทขาวจึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจสูงสุดรองจากชาวเวียดในดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม พวกไทแดงก็ย่อมอยากมีสถานภาพทางสังคมสูงและมีอำนาจเช่นเดียวกับพวกไทดำและพวกไทขาว เพราะไทแดงก็มีภาษาพูดและขนบประเพณีบางอย่างคล้ายกับไทดำและไทขาวอยู่แล้ว การแสวงหาอำนาจของพวกไทแดงก็ปรากฏชัดเมื่อเข้าร่วมกับพวกจีนฮ่อเข้าปล้นสะดมภักหัวเมืองชายแดนลาวและเวียดนาม แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ กองทัพจากสยามและเวียดนามร่วมกับฝรั่งเศสเข้าปราบปรามจนพวกฮ่อแตกพ่ายไปในที่สุด สถานภาพของผู้แพ้และไร้อำนาจย่อมเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของกลุ่มไทแดง

กระบวนการทางสังคมที่จะปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของไทแดงจึงเกิดขึ้นภายหลังจากกบฏฮ่อยุติลง และช่วงเวลาดังกล่าวอำนาจของเวียดนาม ลาว และไทยก็เสื่อมลง ดินแดนแถบนี้อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสจึงเปิดโอกาสให้ไทแดงเคลื่อนย้ายถิ่นฐานได้โดยสะดวก สังเกตได้จากที่ไทแดงจำนวนมากอพยพจากแหงหัวไปอาศัยอยู่ในแห่งอื่นและแขวงหัวพันในตอนปลายศตวรรษที่ 19 พวกไทแดงพยายามปกปิดว่าตนเองเป็นไทแดง โดยบอกผู้สอบถามชาวฝรั่งเศสที่เข้าไปปกครองเวียดนามว่าเป็นไทขาว พวกผู้หญิงไทแดงบางพวกก็เปลี่ยนแปลงเสื้อผ้าตัว (หรือน้ำเงินเข้ม) ขลิบด้วยสีแดงที่ไทแดงนิยมใส่กันมาเป็นเสื้อแขนยาวสีขาว ผ้าขึ้นมุกที่มีลวดลายก็เปลี่ยนเป็นสีดำล้วน เพื่อให้คล้ายกับเครื่องแต่งกายของผู้หญิงไท

ขาวและไทดำเช่นที่ กวนหัว (เมืองกาย่า) มกโจว (เมืองสาาง) ไมโจว (เมืองมุน) ฯลฯ ในเวียดนาม พวกไทแดงหรือมานแดงบางพวกที่บ้านหัวยี่ อำเภอดึงเยือง (Tuong Duong) ก็นิยมแต่งกายคล้ายไทเมืองที่อยู่ใกล้เคียง ข้าพเจ้าได้สนทนาสอบถามอยู่พักใหญ่พวกเขาก็บอกว่าที่จริงพวกเขาเป็นไทแดง แดมยังเอาผ้าขึ้นที่

หญิงสาวชาวขมุสวมชุดแบบไทดำ
กำลังหอบกระบอกไม้ไผ่ไปตักน้ำ

ที่มา: From Lawa to Mon, From Saa to Thai

เก็บซ่อนไว้มาให้ดู การปิดบังอำพรางความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของไทแดงกลุ่มนี้ อาจเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่นำมาซึ่งความมั่นใจในความปลอดภัยของกลุ่มที่ต้องอาศัยร่วมกับกลุ่มอื่น (ไทเมือง) ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า การแสดงความเป็นพวกเดียวกันย่อมแสดงการยอมรับ

อ่อนน้อมต่อผู้มีสถานภาพที่เหนือกว่า และความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ที่อาจเกิดขึ้นจากความแตกต่างของวิถีชีวิตและพื้นฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม

ส่วนการอ้างตนเองว่าเป็นไทดำหรือไทขาวนั้น คงเป็นความพยายามในการยกระดับสถานภาพทาง

ไทแดงที่เมืองมุน (Mai Chau)
กำลังขายเสื้อผ้าเก่าให้นักท่องเที่ยว

สังคมของกลุ่มตน ให้สูงขึ้นทัดเทียมกับกลุ่มไทดำและไทขาวที่มีอำนาจในแขวงสิบสองจุไทย เพราะฝรั่งเศสก็ยอมรับการปกครองท้องถิ่นโดยผู้นำของพวกเขาไทดำและไทขาว ซึ่งให้ความร่วมมือกับฝรั่งเศสเป็นอย่างดี ในขณะที่ฝรั่งเศสขยายอำนาจเข้าไปในดงเกี้ยว ฝรั่งเศสก็สนับสนุนผู้นำไทขาวชื่อ เตียววันจี (Deo Van Tri)

เป็นผู้ปกครองดินแดนสิบสองจุไทยในค.ศ.1889 (พ.ศ.2432) แต่ก็ขึ้นตรงต่อเวียดนามและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมเวียดนามอีกทอดหนึ่ง

ไทดำและไทขาวเป็นตัวแปรที่สำคัญในการต่อสู้ระหว่างฝรั่งเศสและเวียดนามในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เวียดนามได้ก่อตั้งกลุ่มสันนิบาตเพื่อเอกราชของเวียดนามหรือเวียดนามห์ (Viet Minh) ขึ้น พวกเขาเวียดนามห์ใช้ชนบทเป็นฐานสนับสนุนในการสู้รบกับกองกำลังฝรั่งเศส เวียดนามห์ได้ใช้เมืองลา (Son La) ของไทดำเป็นฐานต่อสู้กับฝรั่งเศส และได้เคลื่อนกำลังเข้ายึดไลโจว (เมืองโล) ซึ่งเป็นเมืองไทขาวได้ ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงในค.ศ.1946 (พ.ศ.2489) ฝรั่งเศสก็กลับเข้ามายึดครองสิบสองจุไทยอีก พร้อมแต่งตั้งให้ เตียววันลอง (Deo Van Long) ลูกชายของ เตียววันจี เจ้าเมืองโล ขึ้นเป็นผู้นำคนไททั้งหมด (เทียบได้กับกษัตริย์ของคนไทในเวียดนาม) เพื่อเป็นการเอาใจคนไทและคานอำนาจของเวียดนาม ภายหลังฝรั่งเศสยินยอมให้คนไทมีอำนาจในการปกครองท้องถิ่น และสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มคนไทให้เป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น โดยจัดตั้งสหภาพไท (Tai Federation) ขึ้นเมื่อค.ศ.1948 (พ.ศ.2491) เตียววันลอง เป็นผู้นำ โดยมีฝรั่งเศสหนุนหลัง ไทดำไม่ค่อยพอใจที่ไทขาวได้รับการสนับสนุนให้มีอำนาจเป็นหัวหน้าคนไททั้งหมด ดังนั้นพวกไทดำบางกลุ่มจึงหันไปเข้ากับพวกเวียดนามห์ เวียดนามห์ใช้กลยุทธ์ในการสู้รบแบบกองโจรร่วมกับชาวนาชาวไร่และชนเผ่าต่างๆในชนบท ยึดหัวเมืองต่างๆได้มากจนกระทั่งฝรั่งเศสถอยร่นไปตั้งรับที่เตียนเบียนฟู (เมืองแดง) กองกำลังเวียดนามห์ได้เข้าโจมตีเตียนเบียนฟูแตกเมื่อค.ศ.1954 (พ.ศ.2497) ทำให้ฝรั่งเศสแพ้สงคราม ระบบการปกครองบ้านเมืองโดยเจ้าบ้านเจ้าเมืองแบบเดิมของคนไทในเวียดนามจึงยุติลงไปด้วย

ความประสงค์ที่เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของพวกเขาไทแดงได้บรรลุผลสำเร็จเมื่อมีการประชุมเกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารชนชาติส่วนน้อยในเวียดนาม

เมื่อค.ศ.1973 (พ.ศ.2516) โดยมีนักวิชาการและตัวแทนชนชาติส่วนน้อยเข้าร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมเสนอให้มีการกำหนดชื่ออย่างเป็นทางการของกลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนาม คนไทในเวียดนามได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ (1) ไตหรือไต่ (Tay) และ (2) ไทหรือท่าย (Thai)

พวกไตหรือไต่ (Tay) คือพวกไทโท (Tho) ซึ่งเรียกตนเองว่า “ผู้ไต” กระจายกันอยู่ในหลายจังหวัดทางภาคเหนือของเวียดนาม เช่น ฮายาง (Ha Giang) เทวียนกวาง (Tuyen Quang) เลาไก (Lao Cai) เกาบั้ง (Cao Bang) ลังเซิน (Lang Son) บักไท (Bac Thai) และฮาบั๊ก (Ha Bac)

พวกไทหรือพวกท่าย (Thai) คือ คนไทที่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม เช่นจังหวัดไลโจว เซินลา หัวบิ่ง แทงหัว เห่งอัน เอียนไบ (Yen Bai) ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่คือพวกไทดำ ไทขาวและพวกคนไทกลุ่มอื่นๆ ในแถบนี้ถือว่าเป็นสาขาย่อยของไทดำและไทขาว ฉะนั้นจึงไม่มีชื่อไทแดงในกลุ่มคนไตหรือไทในเวียดนามอีกต่อไป

ปัจจุบันนี้ไทแดงหรือไทแดงในจังหวัดห่งอันได้กลายเป็น “ไทดำ” ส่วนไทเมืองหรือไทญ้อได้กลายเป็น “ไทขาว” พวกไทแดงที่เมืองมุน เมืองสาง และบริเวณใกล้เคียงก็ได้กลายเป็น “ไทขาว” เช่นเดียวกัน ไม่เพียงแต่การเปลี่ยนชื่อเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเวียดนามจะเกิดขึ้นเฉพาะกับกลุ่มไทแดง และไทเมืองเท่านั้น พวกผู้ไต (เดิมเรียกไท) ในเวียดนามเหนือเช่นจังหวัด เลาไก ฮายาง และเทวียนกวาง ฯลฯ ก็ถูกระบุว่าเป็น “ไทขาว” หรือ “ไทดำ” ซึ่งสร้างความสับสนให้กับคนไทกลุ่มนี้ไม่น้อย

ข้าพเจ้าเดินทางไปเลาไก จังหวัดชายแดนเวียดนามติดกับจีน เมื่อพ.ศ.2542 และพ.ศ.2543 และได้พบคนไทยพวกผู้ไตหรือผู้ไทอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่อำเภอบั๊กฮา (Bac Ha) และเมื่อไปสัมภาษณ์ครอบครัวหนึ่ง หญิงชราผู้เป็นแม่บอกกับข้าพเจ้าว่าตนเองเป็น “ไทขาว” แต่ตัวลูกสาวกลับบอก

ว่าตนเองเป็น “ไทดำ” ความเป็น “ไทดำ” หรือ “ไทขาว” คงเป็นสถานภาพใหม่ของพวกเขา ซึ่งยังคงไม่ชัดเจนและสับสนกันอยู่ แต่สิ่งที่พวกเขาเห็นพ้องกันก็คือชื่อกลุ่มที่พวกเขาเคยรับรู้กันมาแต่ดั้งแต่เดิมนั้นก็คือพวกเขาเป็น “ผู้ไต” หรือ “คนไต” ส่วนพวกเวียดนามเคยเรียกพวกเขาว่า “ไท” ปัจจุบันชื่อ “ไท” นี้ทางการเวียดนามใช้เรียกกลุ่มคนเมือง (Viet - Muong) หรือเวียดนามเก่าที่อาศัยอยู่แถบจังหวัดหัวบิ่ง แทงหัว และห่งอันเท่านั้น เดิมคำว่า ไท (Tho) ใช้เรียกกลุ่มคนในท้องถิ่นดั้งเดิมครอบคลุมไปถึงคนไทอื่น ๆ (เช่น ไทแดง ไทเมือง ฯลฯ) ในแทงหัว และห่งอันด้วย แต่บัดนี้พวกผู้ไตเหล่านี้กำลังจะกลายเป็นไทดำหรือไทขาว จึงไม่ได้ถือว่าเป็น “ไท” หรือชนเผ่าดั้งเดิมอยู่ในพื้นที่แถบนี้มาแต่โบราณอีกต่อไป แต่เป็นเพียงชนชาติส่วนน้อยพวกหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเวียดนามเท่านั้น

ส่วนพวกที่พูดภาษาตระกูลไทอื่น ๆ อีกหลายพวกในเวียดนามก็ถูกแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีกต่างหาก โดยไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ทางภาษาและพื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มแต่ประการใด เช่น นุง (Nung) หยาย (Ghay) ลือ (Lue) ลาว (Lao) ปูยี (Pu-yi) ซันไช (San Chay) ฯลฯ เช่นเดียวกับกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลกะได เช่น ลาฮา (Laha) ลาจี้ (Lachi) และเกอหล่าว (Gelao) ก็ถือว่าเป็นคนละพวกกัน

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นไปตามความประสงค์ของแต่ละชนเผ่า และนโยบายเกี่ยวกับการแบ่งแยกชนชาติส่วนน้อยของรัฐบาลเวียดนาม รัฐบาลได้จัดตั้งหน่วยงานระดับต่างๆ ให้คอยสอดส่องดูแลการดำเนินชีวิตของคนไทและชนชาติส่วนน้อยกว่า 30 กลุ่มในเวียดนาม ให้สอดคล้องกับแนวทางและนโยบายที่กำหนดขึ้น เช่น ประเพณีและความเชื่อทางศาสนาของคนไทที่ไม่สอดคล้องกับลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ถูกยกเลิกไป ตั้งแต่ค.ศ.1960 (พ.ศ.2503) เช่น พิธีเสนบ้านเสนเมือง พิธีจัดงานศพแบบเดิม การจัดสรรที่ดินแบบเก่า ฯลฯ ต่อมาได้มีการอพยพโยกย้ายชาวเวียดนามเข้าไปตั้งถิ่น

ฐานในบริเวณที่ชนชาติส่วนน้อยอาศัยอยู่เดิม พร้อมทั้งมีการจัดระเบียบการบริหาร และจัดสรรที่ดินใหม่ โดยมีกรรมการฝ่ายวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนคนเวียดนามและตัวแทนชนเผ่าในแต่ละท้องที่ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด วิถีชีวิตของคนไทและชนชาติส่วนน้อยกลุ่มต่าง ๆ ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

การเปลี่ยนแปลงชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเวียดนามคงจะทำให้นักวิชาการต่างชาติที่สนใจเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในเวียดนามเกิดความสับสนบ้าง การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชนเผ่าก็เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมของประเทศเวียดนามยุคใหม่ที่พยายามลดความสำคัญของความหลากหลายและความแตกต่างของคนในชาติลงให้น้อยที่สุด เพื่อที่จะได้กลายเป็นเวียดนามอันเป็นรัฐชาติที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ปัจจุบันกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในเวียดนามกำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ย่อมกระทบกระเทือนมาถึงชีวิตของชนชาติส่วนน้อยทุกหนทุกแห่งที่อาศัยอยู่ในดินแดนเวียดนาม

เอกสารอ้างอิง

- วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม และคณะ. (2536) *ผ้าไทแดงแห่งชำเหนื่อ: ศิลปอันยอดเยี่ยมแห่งการดำทูก ทอไหมเก็บดอกดวงและลวดลาย*. รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สมิตร ปิติพัฒน์ และ ดร.ชวง เลือง. (2543) *คนไทเมืองกว่าไทแดงและไทเมืองในประเทศเวียดนาม*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2540) *ลาวโซ่ง: พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ*. รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. (2504) *ประวัติการของจอมพลและมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม*

แสงชูโต). รวบรวมครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2504. พระนคร: โรงพิมพ์ศรีหงส์.

- Abadie, Maurice. (1924) *Les Races du Haut - Tonkin de Phong - Tho à Lang Son*. Paris: Societé d'Éditions Géographiques, Maritimes et Coloniales.
- Cam Trong. (1987) "Some Questions on Ancient History and Culture of Ethnic Thai Nationality in Vietnam" in *Proceeding of The International Conference on Thai Studies*. Australian National University, Canberra (3 - 6 July). Vol. 3, P. 1.1, pp. 197 - 210.
- Condominas, Georges. (1990) *From Lawa to Mon, From Saa to Thai: Historical and Anthropological Aspects of Southeast Asians Social Spaces*. Gehan Wijeyewardene (ed.). Canberra: Department of Anthropology, Research School of Pacific Studies. Australian National University.
- Dang Nghiem Van, et al. (1993) *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi: The GIOI Publishers.
- Gedney, William J. (1964) "White, Black and Red Tai," *The Social Science Review*. Special Number: 1 - 24.
- Lebar, Frank M. et al. (1964) *Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia*. New Haven: Human Relations Area Files Press.
- Robert, Romain. (1941) *Notes sur les Tay Dèng de Lang Chanh (Thanh - Hoa, Annam)*. Hanoi: Imprimerie d'Extrême - Orient, Institut Indochinois Pour l'Etude de Homme. Mamerie 1.
- Pitiphat, Sumitr. (1980) "The Religion and Beliefs of the Black Tai, and a Note on the study of Cultural Origin," *Journal of the Siam Society*. 68, (Jan): 29 - 38.